

re hivatkozva az Ön-kritika című esszéjében, aminek alcíme is van: „(három dal)”. Ön-bírálatot dalolna magáról a kritikus? Amikor egy teljes oldalt ír Bernard Shaw-ról, akitől – emlékezete szerint – egyetlen sort sem olvasott, ám hallott róla Borgestől? Bernard Shaw Beck András számára mindannak a neve, amit nem ismer, ami nem érdekli. De beszélhet-e a kritikus arról, amit nem ismer, van-e neve annak, ami nem érdekli? A kritikus, a választóvonalon innen is, elválaszthatatlanul a másikhoz van kötve, a műhöz. Ahhoz is elválaszthatatlanul oda lenne kötve, amit nem ismer, ami nem érdekli? Valami hasonlóról beszél Ottlik Géza is, amikor elmondja, hogy „G. B. Shaw színdarabjait egyébként pihenésnek fordítottam a napi hat-nyolc órai nehéz Dickens-szövegek után, rendszerint éjjeltől fogva, gödöllői házukban. A kellemes, szellemes párbeszédeit úgy lehet áttenni magyarra, mint a vízfolyás, nincs velük semmi gond”. Bernard Shaw-val nincs semmi gond: „Ő a nem kísértő. Ő a negatív lényeg. Ő az égő hiány szakállas öregembere.” Így Beck András. Arról, amit nem olvasott és nem is érdekli. Közben mennyire pontos, amit mond. Mennyire egybehangzik Ottlik mondataival, aki nemcsak olvasta, hanem fordította is Shaw színdarabjait, sőt „takarékosan” adagolta magának, hogy jusson minden napra” belőle.

Ki is az a kritikus, aki levetkőzte a választóvonal túlsó felén kötelező komolyságot, alázatot, elhagyta az előírt erkölcsöszi szerepet, és az inneni oldalon beszélni kezdett az irodalomról, a múltól való elválaszthatatlanság tudatában, a jó léha kritikus portréját rajzolgatva, egy olyan határvonalon egyensúlyozva, amely láthatatlan ugyan, ám mégis elválasztja az irodalmi beszédmódot az irodalomról való – mondom még egyszer, a másról való – beszédmódtól?

Úgy fogalmaztam a kérdést, hogy ne is kelljen rá válaszolni. „A kritikus magányos alak.”

S örül annak, hogy sikerült neki valamit nem kimondani. Nem mondta ki, hogy „posztmodern”. Most sem mondta ki. Csak leírta. Ami nem ugyanaz.

BÁNYAI János

A HIÁNY VERSEI

Lászlóffy Csaba: *Ki fehérlik vigyázállásban?* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991

A negyvenes éveiben járó romániai magyar művész izgalmas „életnyomozást” végez verseiben. Költészete olykor zavarosnak, kuszálnak tűnik, mintha fölöslegesen adagolná mondatait, mégis van benne valami vonzó. Jellegetes, bőven áradó szabad verset művel, ill. művel, mert formabeli kötetlensége ellenére gondolati síkon érzi a hagyományt, érzi és beszerkeszti, -épti soraiba, legyen az múlt századi vagy régebbi, magyar, ill. világirodalmi.

Versformája egyéni. Szinte fölösleges volt címet adnia költeményeinek, hiszen egybefolynak, szinte tagolhatatlanok. Az egyes versnek nincs kezdete és vége, előzménye és folytatása a melléte állónak. Mintha egyetlen, hatalmas szövegegészlet olvasnánk kiemelt, címszerű jelzésekkel. Folytonos hullámváz tartja életben Lászlóffy verseit, szinte „élvezettel” lépked gondolattól gondolatig. A feszültséget képhalmazással, aforizmaszerű összefoglalásokkal enyhíti vagy éppen fokozza, mert feloldani (témáját tekintve) lehetetlen. A könyv hátlapján a költő önéleplezése olvasható: „Élmény lehet valami-

nek a hiánya, elértéktelenedése, veszélyeztetettsége is.” Ebben a szellemben építgeti, szövögeti, engedi szabadjára valóságkísértő sorait, a létezés negatívját mutatva föl. Egységes, egy percre meg nem világosodó sötétségben jár – mert énjének ez a létélménye. Minden kilátástalansága ellenére érdemes nyomon követni Lászlóffy homogén hangulatú, érzelmi mélyponton vegetáló költészetét.

Négy év verstermésébe mélyedve (1984–1988) egy bezárkózó, befelé építkező, belülről táplálkozó versvilággal kell számot vetnünk. A modern ember „elefántcsonttornya” ez, mindenféle valódi elefántcsontpompa nélkül, hiszen a semleges ház fogalomra épül. „Épül a HÁZ – aki vagyunk. . .” – rögződnek a szavak, míg az én a maximális magány állapotában van. Hiányok kerítik körbe, a voltak és volnák meg nem élt, meg nem élhető esélyei. „Derús” pillanatok görcsös nevetés, szatirikus ajakrándulás erejéig adódnak. „A világtavaszt egyletre kioltotta a májusi hófúvás” – hangzik a lakonikus megállapítás, majd még keserűbben: „. . . a holtakat egy közös / sírnak adják ki (érted hogy miért?) haltak / szent világhazugság!” (Tavaszi triptichon). Az idill órája sötét, éjféli intermezzo, a csendes befelé fordulás lehetősége, amikor a ház-lét nem ketrec, ellenkezőleg: szabad elvonulás. Talán ezért is rögzül gyönyörű kép formájában az elsötétülés, az esteledés ténye: „. . . valahol messze / nehéz, faragott kapu súlyával / zuhan a világra a naplemente” (Mikor jön Csíkmadaras?).

Lászlóffy énje az idő foglya. Múlt és jövő hiánya fojtogatja. A „voltak felnemtamadás”, az „elüszkösödött múlt” egy megfogyatkozott, csonka jelent eredményez, a jövőre pedig már gondolni is fölösleges: „a küzdelem már eldőlt / a képzelőerő is fájó játék. . . / tartós kód ahova lépsz ahova / nézel föld és mosoly minden csuszamlás” (Kihunyó vulkán).

Lászlóffy nem politikus költő, kisebbségi léte természetesen mégis nyomot hagy versein. Helyzetének velejárói fokozzák sorainak cseppet sem derús összhatását. Lírai énje új attribútumokat tudhat a magáénak: „Ó te akvárium rezervátumi, / védett állat kezese bárány (kinek sorsa fölött még / kéz kezét mos. . .” (Februári séták). A nemzetetlál, a nemzetiség-kisebbség halálának víziója örökölt, visszatérő motívuma, akárcsak a nyelvpusztulás félelme, mert az „idő vért és szavakat kever”.

A hatalom abszurditása (hogy már ne mutogassunk ujjal arra a bizonyos Ceausescu-ra), az agyoncivilizáló kísérletek a lírai én valóságára is rányomják bélyegüket – ismét csak az idő árnyékában. „Tetőpontra jut egyszer ez a hazugság is / ezért nem jutott holtpontra még a történelem” – ítéli a vers. Másutt meg az egyén túlélési esélyeit latolgatja: „a bemocskolt jövőt mindenképp / elfelejteni / ez a rettentő tét” (Ötödik kvargett), miközben „vezényszóra csattogó állkapocs rengeteg”, a józan ész hiánya úzi el a nyugalmat. Agymosás, mesterséges természetlenítés, tövig perzselt tudat, bábu-lét. . . „Nemcsak a múlt, minden bevérzett” – születik meg a helyzetjelentés. Mindezt csak még élesebb fényben látatja a Hetvenes-nyolcvanas Madonna és a Jelenések – a pipafüstön áttűnő Vajda című versek öregemberrajza.

A szellemi nyomor „vágyak babilontornyát” emeli, mely vágyak egyre inkább az elsődleges létszükségletek kielégítését kénytelenek követelni. Így jutunk el az ösztönökig, a „tehetetlen tömeggé tépett torz vigyorú világ” állatias megnyilvánulásáig. „Ösztönök kitömött példányai / komplexusok trófeái közt élsz. . .” Másfélezer esztendővel a barbárok után a „civilizált barbárság állapota” következik. Kaján vigyorral lépteti színre költőnk a „brig(g)antok”-at, a „viruló aggokat” a Megtalált szatírák című versben, amint hónuk alá szorított véres marhanyelvel cirkuszba igyekeznek.

„Az idő törvényének meghajolva” íródtak a kötet utolsó ciklusának a versei. A rövidül, fogyó vers a problémamentes, gondolkodásmentes élet vágyát sóhajtja enyhe

nosztalgiával: „A mindentudás ördöge / helyett a semmi szótárát uram. . . terhes tudásnál többet ér / tudni mindig hogy mi tilos / zúzott könyvlapnál szárnyalóbb / az érintetlen papiros” (IgeNEM!). A kilépni a taposómalomból igénye, egy időn kívüli állapot akarása tűnik a megoldásnak, amikor „a test csupán / sejtvez: lecsupaszítva vár”, akár a vigyázállásban fehérlő doberdói katoná.

Hogy mi hiányzik még a képből? Pro primo: Lászlóffy kötete könyvesboltjainkból, pro secundo: a verskedvelő olvasó.

CSAPÓ Julianna

S Z Í N H Á Z

SZÍNHÁZI NAPLÓ

Jubilál a becskerekai Madách Színház. Örülök neki, hiszen negyven évvel ezelőtti alapításukra emlékeznek, joggal büszkén, mert hosszú, nehéz éveken át fennmaradtak, voltak nagy-nagy sikereik, egy időben, rövid két-három évre, 1953-tól 1956-ig hivatásos színházként is működhettek Vajdaság azon vidékén, a Bánátban, ahol a Bácskához hasonló nagy múltra tekint vissza a magyar nyelvű színjátszás, de ahol a felszabadulás után nem alakult magyar színház, mint Szabadkán. Jubilálnak, megérdemelten, mert ebben a cudar világban is dolgoznak, van erejük műkedvelni, ünnepelhetnek, mert vannak kipróbált régi és lelkes új tagjaik.

Érthető, hogy örömmel mentem el a munkával történő jubilálás újvidéki stációjára, a becskerekiek két előadására, Jean Poirot *Kellemes húsvéti ünnepeket* című vígjátékának és Momo Kapor *A vikend végén* című színművének előadására, az előbbit Barácius Zoltán, az utóbbit pedig Ljiljana Arsenov rendezte.

Hivatásos színházhoz szoktam, nagyon ritkán látok műkedvelő előadást. Más mércével mérem tehát a színházat, a rendezést, a színészi játékot, olyannal, amely nem alkalmazható még olyan jó amatőr társulat teljesítményére sem, mint amilyen a becskerekai. Most sem akarok kritikát írni. Még véleményt sem szeretnék mondani. Azt azonban láttam, örömmel tapasztaltam, hogy Tóth Irén profi együttesben is megálló tehetség, hogy Izelle Károly alkatától idegen szerepet is elfogadhatóvá tud tenni, hogy Drndárszki Ilona vérbeli komika.

Amikor műkedvelő előadást látok, csodát látok. Csodálom ezeket az embereket, akik napi gondjaik, munkájuk mellett erőt, időt találnak esténként színjátszani, próbára járni, szöveget tanulni, szerény tehetségükkel illúziót varázsolni. Ugyanakkor óhatatlanul arra is gondolok, mire lennének képesek, ha jobb, megfelelőbb darabot választanak nekik, mint ahogy történik. Mert a műkedvelő színjátszás talán legvitathatóbb pontja a darabválasztás. Közben arra is gondolni kell, mi lenne az igazán jó, alkalmas darab az amatőröknek. Az Újvidéken látott két előadás közül Kapor kétszemélyes műve tűnik alkalmasabbnak. Életszagú, kár, hogy ezerszer megírt közhelyekből áll, s kár, hogy fordítása nyelvileg nem a legszerencsésebb. Műfaja szerint a francia darab is megfelelő. Világa – a nagypolgári pénzvilág – azonban idegen a történet megjelenítőitől. És sajnos, ez nagyon is meglátszik az előadáson.

Nem véletlen tehát, hogy felötlik, választ igényel a kérdés: hogyan kell a műkedvelőknak játszaniuk? Mint Shakespeare *Szentivánéji álmában* a mesterembereknek, meg-